

Inleiding in het recht

1

1.1 Inleiding

Om de samenleving rechtvaardig te ordenen zijn er regels nodig die door de overheid zijn gemaakt. Al die (gedrags)regels bij elkaar noemen we recht. Het is de taak van de overheid om vast te stellen wat in het concrete geval recht is. Eigenrichting, dat wil zeggen het zelf voor rechter spelen, is niet toegestaan.

In het krantenartikel hierna zie je een praktijkvoorbeeld over het onderwerp eigenrichting.

Geweldsexplosie nadat ex-man opduikt bij basisschool

De ex-man mag zijn kinderen niet meer zien, maar gaat toch kijken bij het schoolplein. Wanneer de basisschool hun moeder waarschuwt, neemt haar huidige vriend het recht in eigen hand. De ex-man wordt in elkaar geslagen en houdt een klaplong over aan de mishandeling.

Bron: www.gelderlander.nl, 9 april 2024, ingezien op 25 maart 2025.

Toelichting: De mishandeling van de ex-man door de huidige vriend van de moeder is eigenrichting. Ze hadden namelijk ook de politie kunnen bellen om ervoor te zorgen dat de ex-man van het schoolplein werd verwijderd. De mishandelingszaak wordt door de strafrechter behandeld. De strafrechter oordeelt dat sprake is van eigenrichting die in geen enkel geval kan worden getolereerd. Dat de huidige vriend en de moeder zeiden geterroriseerd te worden door de ex, is een verklaring voor het handelen, maar absoluut geen verontschuldiging.

1.2 Recht en rechtsbronnen

Hoe komt ons recht tot stand? Ons recht ontstaat uit rechtsbronnen en dat zijn:

1. wetten;
2. verdragen;
3. de jurisprudentie;
4. de gewoonte.

Deze vindplaatsen van het recht noem je dus rechtsbronnen. De rechtsbronnen worden in de volgende subparagrafen uitgelegd.

1.2.1 Wetten

Een wet is een geschreven rechtsregel. Het systematisch opnemen van regels in wetten noem je codificeren. Voorbeelden van wetten zijn: het Burgerlijk Wetboek, de Grondwet, de Faillissementswet, de Handelsnaamwet en het Wetboek van Strafrecht. Deze wetten zijn gemaakt door de regering en de Staten-Generaal. Ook worden door andere organen zoals bijvoorbeeld de gemeenteraad of Provinciale Staten wetten (= verordeningen) gemaakt. Een voorbeeld van een wet die door de gemeenteraad (een lagere wetgever) is gemaakt, is de Algemene Plaatselijke Verordening (APV). In een APV staan bepalingen over het handhaven van de openbare orde en veiligheid. Bijvoorbeeld dat je niet de afvalcontainer te vroeg aan de straat mag zetten of dat je een vergunning nodig hebt voor het organiseren van een evenement.

1.2.2 Verdragen

Een verdrag is een internationale overeenkomst tussen twee of meer landen. Een verdrag kan bepalingen bevatten die gericht zijn tot de landen en tot de burgers. Er zijn verdragen die uitsluitend bepalingen bevatten die gericht zijn tot de verdragsluitende landen en daarmee de verdragsluitende landen binden.

Voorbeelden van verdragen zijn: het Verdrag betreffende de Europese Unie (EU-Verdrag), het Verdrag betreffende de status van vluchtelingen en het Verdrag inzake de rechten van het kind.

Als een verdragsbepaling de burger rechtstreeks bindt, noem je het verdrag self-executing. Het gevolg van verdragen die rechtstreeks werkende regels (self-executing) bevatten, is dat ze de nationale regels (= nationale wetgeving) kunnen beperken of zelfs helemaal opzijzetten. Burgers kunnen direct bij de nationale rechter een beroep doen op een rechtstreeks werkende internationale regel.

Voorbeeld rechtstreeks werkende verdragsbepaling

Als bijvoorbeeld Nederland (= een EU-land) invoerheffingen wil invoeren voor zuivelproducten van andere EU-landen om Nederlandse zuivelproducten te bevorderen (ze worden dan namelijk goedkoper ten opzichte van andere landen) en dit vastlegt in een nationale wet dan is dat in strijd met de verdragsbepalingen over het vrije verkeer van goederen (= producten) van de Europese Unie. Concreet betekent het dat deze verdragsbepaling rechtstreeks van toepassing is (= self-executing) en deze voorrang heeft boven nationale regelgeving. Het heeft in dit geval dus geen zin om invoerheffingen in een nationale wet op te nemen.

In het krantenartikel hierna vind je een voorbeeld uit de praktijk van een (nationale) rechter die een vraag stelt aan het Europese Hof van Justitie over de uitleg van een verdragsbepaling (= de prejudiciële vraag).

Recht op compensatie voor eigenaren van een sjoemeldiesel

Deze rechtszaak kwam terecht bij het Europese Hof door de rechtbank van Regensburg, die een prejudiciële vraag indiende. De Duitse rechter had vastgesteld dat sprake is van gesjoemel, maar vroeg zich af of de gedupeerde het recht heeft om compensatie te krijgen.

Bron: www.ad.nl, 3 juni 2022, ingezien op 11 maart 2025.

1.2.3 Jurisprudentie

Uitspraken van rechters noem je jurisprudentie. De rechter zal, omdat de wet niet altijd even duidelijk is, de wet moeten uitleggen (interpreteren). Als de rechtbank een uitspraak doet, noem je dit een vonnis. Een uitspraak van het gerechtshof of de Hoge Raad noem je een arrest.

In het volgende voorbeeld zie je hoe de Hoge Raad in een arrest aangeeft of in een bepaalde situatie sprake is van misbruik van recht. In dit voorbeeld liep een burenruzie zo hoog op, dat de burens zelfs bij het gerechtshof en de Hoge Raad gingen procederen.

Lentse schutting

Twee buurvrouwen woonachtig in de plaats Lent (mevrouw Driessen en mevrouw Knipping) hadden heel vaak ruzie. De heer Driessen bouwde op de erfscheiding van beide percelen een drie meter hoge schutting. Door deze schutting werd een groot deel van de woonkamer en de keuken van de woning van mevrouw Knipping volledig 'verduisterd'. De eigenaresse van de woning waarvan mevrouw Knipping huurder was, eiste dat de schutting zou worden verwijderd omdat sprake zou zijn van misbruik van recht. De schutting zou er namelijk alleen op zijn gericht de huurster te plagen. Haar woning werd door de aanwezigheid van de schutting zo goed als onverhuur- en onverkoopbaar.

Het gerechtshof oordeelde dat de schutting alleen maar was opgericht om juist de ruzie met de burens te voorkomen en dat het niet de bedoeling was geweest om iemand (financieel) nadeel te berokkenen. De Hoge Raad stelde dat het (willen) voorkomen van burenruzies een redelijk belang is en dat de eigenaar om dit doel te bereiken een zeker mate van vrijheid heeft, waardoor je wel zo'n hoge schutting mag bouwen.

In dit voorbeeld van jurisprudentie geeft de Hoge Raad aan dat je als eigenaar dus een bepaalde mate van vrijheid hebt om te handelen ter voorkoming van conflicten. De Hoge

Raad weegt, in deze casus, twee belangen tegen elkaar af. Het belang van het voorkomen van een burenruzie weegt in dit geval zwaarder dan het financiële belang van de eigenaar van de woning. De rechtspraak schept op deze manier voortdurend nieuw recht.

1.2.4 Het gewoonterecht

Gewoonterecht is ongeschreven recht omdat deze regels niet in een wet zijn vastgelegd. Van een gewoonte is sprake als een bepaald gebruik, waarvan de samenleving vindt dat het juridisch gezien zo hoort, een zekere tijd voortduurt. Een voorbeeld van gewoonterecht is bijvoorbeeld de regel dat als een minister geen vertrouwen (meer) heeft van de meerderheid van de Tweede Kamer hij zijn ontslag moet aanbieden. Een dergelijke regel is niet opgenomen in een wet maar berust op het gewoonterecht. Wettelijk is er voor deze minister geen plicht om zijn ontslag aan te bieden, maar deze plicht bestaat dus op grond van de gewoonte in de landelijke politiek.

Hierna vind je een voorbeeld uit de praktijk van een conflict tussen de vakbond en KLM Cityhopper waarbij de rechtbank uitspraak heeft gedaan of sprake is van gewoonterecht. Het was jarenlang de praktijk dat het personeel veel eerder te horen kreeg dan de termijn die in de CAO geregeld was of men gebruik kon maken van vakantiedagen.

In deze zaak had KLM Cityhopper tot tweemaal toe eenzijdig de regeling voor vakantieaanvraag en vrije tijd gewijzigd. Dat leidde er volgens de vakbond toe dat medewerkers pas op zijn vroegst zes weken voor de geplande vakantie te horen kregen of hun aanvraag was goedgekeurd. Het wijzigen van de regeling was toegestaan volgens de bepalingen van de collectieve arbeidsovereenkomst. De vakbond voerde bij de rechtbank aan dat er jarenlang veel eerder duidelijkheid werd gegeven of het opnemen van vakantiedagen mogelijk was. Het wijzigen van deze bestaande praktijk is schending van het gewoonterecht, aldus de vakbond. De rechtbank ging hier niet in mee. Het beroep op gewoonterecht werd afgewezen. De rechter erkende dat de KLM'ers er baat bij hebben zo vroeg mogelijk te weten of ze op vakantie kunnen, maar het gewoonterecht verplicht KLM Cityhopper daar niet toe.

1.3 Privaatrecht en publiekrecht

Je kunt recht onderscheiden in privaatrecht en publiekrecht.

Privaatrecht regelt de relatie tussen burgers onderling. Een 'burger' kan een particulier, een ondernemer, een organisatie en soms ook de overheid zijn. Ook de overheid valt in bepaalde gevallen onder de werking van het privaatrecht.

Voorbeeld privaatrecht

Je koopt een set multimediaspeakers bij MediaMarkt. Als je ontevreden bent over de speakers omdat het geluid uit de speakers 'blikkerig' klinkt, vind je in het privaatrecht regels over wat je in zo'n geval kunt doen.

In het krantenartikel hierna zie je een praktijkvoorbeeld van de overheid als 'burger' (de verkoop van een gemeentelijk pand).

Museum vreest dat vrijwilligers stoppen nu gemeente pand verkoopt

Het Museum Buren & Oranje vreest een leegloop van vrijwilligers nu Buren heeft besloten het pand waarin het museum huist, te verkopen. Dinsdagavond stemde een meerderheid van de Burense gemeenteraad voor het verkopen van het oude raadhuis waarin het museum huist.

Bron: www.gelderlander.nl, 20 maart 2025, ingezien op 25 maart 2025.

Publiekrecht regelt de relatie tussen overheden onderling en die tussen de overheid en de burger. De overheid is dan 'machtspersoon' (heeft dan een exclusieve bevoegdheid).

Voorbeeld publiekrecht

Als je een vergunning nodig hebt voor het organiseren van een evenement, moet je de vergunning aanvragen bij de overheid. De overheid bepaalt dan of de vergunning wordt verleend.

1.4 Objectief recht en subjectief recht

Het geheel van geschreven en ongeschreven rechtsregels noem je objectief recht.

Subjectief recht is een individueel recht dat je in het concrete geval aan de objectieve rechtsregels ontleent.

Als eigenaar van een smartphone heb je bepaalde rechten. Als je je smartphone verkoopt voor € 150 aan Thomas, heb je volgens het objectieve recht, recht op betaling van de koopprijs. Als je het geldbedrag niet krijgt, is het jouw subjectieve recht Thomas daarop aan te spreken, want jouw subjectieve recht is geschonden.